

Industrihistoria och kultur i Umeå

Göran Värmbys rapporterar från Europas kulturhuvudstad 2014

Några mil söder om Umeå ligger en vacker ögrupp som heter Norrbyskären som jag inte kände till. Än mindre visste jag att på dessa två öar fanns under början av 1900-talet Europas största sågverk. Även mina reskamrater – några körsångsvänner – är helt ovetande. Redan när vi närmar oss med färjan som lägger till vid kajen strax söder om det gamla Vårdshuset ser vi rester från denna "storhetstid" i form av byggnader, kajer och timmerförstärkta strandområden.

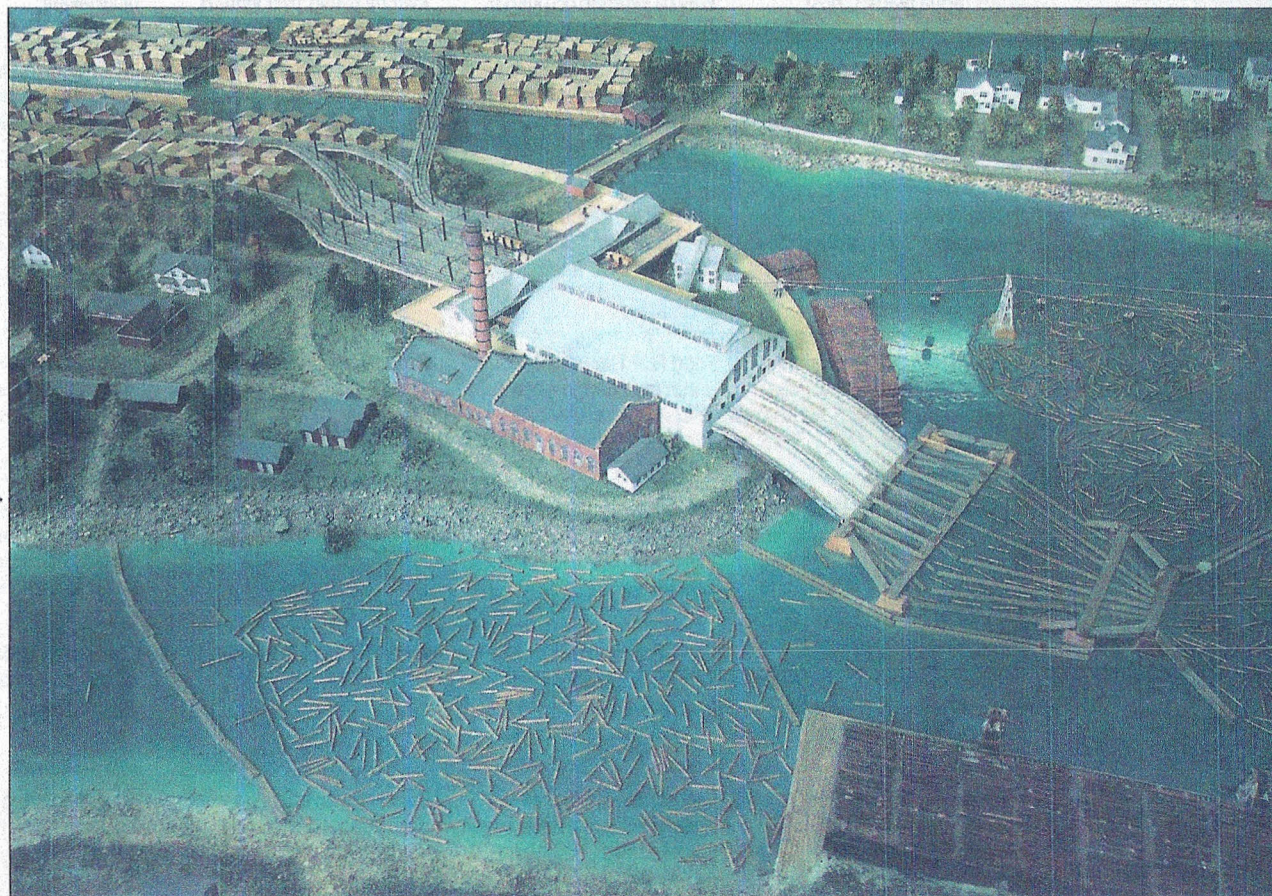
Sågverket var en unik satsning från Mo & Domsjö och startade 1895 med Sveriges första ångsåg – de vattendrivna började bli omoderna – på några obebodda öar. Det låg "på topp" kring 1920 och lades ned ca 60 år senare -1952 - på grund av allt hårdare konkurrens och effektivare transporter. Flottningen av timmer kunde t ex inte längre konkurrera med lastbil och järnväg. Numera har området och många byggnader till stora delar rustats upp och blivit en av Umeås största turistattraktioner. Förutom ett museum finns nu världshus, konstutställningar, hantverk, lägerverkssamhet och många andra aktiviteter.

Frans Kempe, grundare

av Mo och Domsjö, patriark, entreprenör och son till en invandrare från Tyskland, byggde här under rekordkort tid – 10 år – upp ett slags "mönstersamhälle" som var långt före sin tid med elektricitet, sociala förmåner, bra löner, fri bostad, tillgång till potatisland, ved, tvättstuga och badhus. Det fanns även en bagarstuga, en verkstad och en väl utvecklad skola med bibliotek. Baksidan av myntet var att Kempe bestämde allt och gjorde stor skillnad på folk och folk. Hierarkin var total. Han kontrollerade nykterhet och socialt beteende, lät innevägnarna "slippa att skaffa sig rusdrycker och förstöra sina pengar på dumbeter." Han såg till att alla gick i kyrkan. Han förbjöd arbetarna att organisera sig i fackföreningar – vilket "lyckades" fram till 1919.

Dioxiner

När vi återvänder till fastlandet dagen därpå läser jag på några info-skyltar att två stora områden på öarna är kraftigt förorenade i marken. Det handlar om dioxiner och kreasot. Hinner ej läsa i detalj men det är mycket informativ information och man varnar för att rota och gräva i denna mark på dessa miljögifter. Tänker på de

Modell på museet över sågverket på Norrbyskären. Längst upp till höger skimtar det vita vårdshuset med goda maträtter där vi övernattade. Foto Göran Värmbys.

många sågverk som funnits och fortfarande finns i Sverige och som exemplifierar hur vi hanterat de giftigaste och farligaste ämnen vi kän-

På väg in till Umeå passerar vi Hörnefors och stannar och tar var sin glass. Vi får syn på en staty.

Nästa dag strövar jag omkring i Umeå centrum och blir imponerad av alla gågator, cyklar, björkalléer och vackra byggnader.

humanistisk digital experimentplats för högskolorna. Hela Campus har ca 600 studenter från 40 länder och 150 anställda. Här måste

ningar, nantverk, lagelverksamhet och många andra aktiviteter.

Frans Kempe, grundare

mativ information och man varnar för att rota och gräva i denna mark p g a dessa miljögifter. Tänker på de

och förbrukade. Rige och som exemplifierar hur vi hanterat de giftigaste och farligaste ämnen vi känner till. Paradexemplet är de cancerframkallande dioxinerna som fanns i bekämpningsmedel som "hormoslyr" och i impregneringsmedel som pentaklorfenol – båda produkterna typiska för dåtidens skogsindustri.

Förorenad

Kommer ihåg ett ärende på ett av mina första jobb på länsstyrelsens naturvårdsenhet i Skaraborgs län där en familj som bodde nära ett sågverk hade fått en brunn förorenad av just pentaklorfenol. Hur ofta har inte helt oskyldiga och okunniga människor utsatts för sådana här risker? Är det så fortfarande?

och tar var sin glass. Vi får syn på en staty.

Gunnar

– Herregud, det är ju Gunnar Nordahl, utbrister en av mina reskamrater. Han föddes och växte upp i Hörnefors och anses av många som en av Sveriges – och kanske en av världens – bästa fotbollsspelare genom tiderna. Åtminstone när det gäller att göra mål. Även två av hans bröder Bertil och Knut blev framgångsrika liksom hans son Thomas. Gunnar Nordahl innehar – enligt vad vi kan se på utställningen som finns i kommunhuset strax bakom statyn – fortfarande rekordet i flest gjorda mål under en säsong i italienska ligan. Zlatan har fortfarande en del att bevisa.

blir imponerad av alla gågator, cyklar, björkalléer och vackra byggnader.

Alldeles i närheten av centrum passerar jag den vackra Broparken – väster om Tegsbron – där man bland annat har satsat på att bygga en rejäl lekpark för barnen med banor för skateboard, BMX, Inlines och kickbike. Parken kallas "Sparken".

Bildmuseet

Så småningom når jag ett av mina delmål – Bildmuseet som ligger i anslutning till Umeå Konstnärliga Campus, som invigdes 2012, vackert beläget vid Umeälven. Här finns förutom Bildmuseet: Arkitektshögskola, Designhögskola, Konsthögskola, Sliperiet – en "idéfabrik", bibliotek och HUMlab – en

Hela Campuset har ca 600 studenter från 40 länder och 150 anställda. Här måste ju bara hända rätt mycket i form av kreativa idéer och skapande. Kanske något att fundera över då vi arbetar med hållbar utveckling?

I Bildmuseet pågår en utställning – "Right is Wrong" – med 80 konstverk från fyra decenniers explosionsartad konstutveckling i Kina. Det handlar om måleri, fotografi, skulptur, video, installation och performance. Det är fråga om en extremt koncentrerad nutida kinesisk konsthistoria presenterad genom ett urval av "nyckelverk".

Nästan knockad

Jag blir nästan "knockad" av alla konstverken. De griper tag i en och de är väldigt

När vi tittar noga ser vi att svansen på hästen svänger i vinden, vilket förhöjer den konst(närl)iga upplevelsen. Foto Göran Värmbly.

Umeå satsar på lekplatser för barn, mitt i centrum nere vid Umeälven ligger "Sparken", alldeles bredvid Broparken. Foto Göran Värmbly.

En höjdare i Broparken! Första gången jag ser ett utomhuspiano i en stad. Blev mycket inspirerad, satte mig direkt och rev av Blueberry Hill med tre ackord. I bakgrunden skimtar Umeås första bro byggd 1863, numera omtyckt cykelbro. Foto Göran Värmbly.

Skärgården söder om Umeå är vacker och påminner ibland om Västkusten..... Foto Göran Värmbly.

originella. Ett verk består t ex av – tja, kan det vara ett par tusen centimeterstora målningar som är upprullade i en 45 meter lång sidenrulle och utförda under ett års tid.

Väldigt olik

Äntligen får man lära sig lite om vad de gör i Kina – med sina 1,5 miljarder innevånare - inom konsten. Den är väldigt olik vår västerländska och innehåller mycket symbolik och politiska budskap.

Flera målningar, fotografier och videos speglar den politiska händelseutvecklingen i Kina – inklusive händelserna på Himmelska Fridens Torg 1989.

Vi avslutar vårt Umeå-besök med en promenad i Umedalens Skulpturpark. Det är nu ett uppgraderat bostadsområde – från att tidigare ha varit ett mental-sjukhusområde, påminner mycket om omvandlingen av t ex S:t Jörgen-området i

Göteborg. I grönområdena inom Umedalen har man gjort mängder med spännande installationer.

Pilane

Vi två som är från Västsverige tycker det hela påminner om utomhusutställningarna i Pilane på Tjörn. Men här handlar det om "konstverk" i tätortsmiljö. Ibland undrar vi: vad är konst egentligen? Installationen av en häst på den gamla panncentralens

skorsten är en av höjdpunkterna.

Våra värddar vinkar av oss och frågar om vi inte ångrat oss. Om att följa med och

uppleva den kända operan Elektra som går av stapeln på en exercished på Umeå nedlagda regemente samma kväll vi reser hemåt. Det

märks att Umeå är Europas kulturhuvudstad i år.

Göran Värmbly

Hus i Jugendstil mitt emot stadskyrkan. Foto Göran Värmbly.

Motorsågskörkort A+B

Vill du lära dig ett säkrare, effektivare och roligare sätt att hantera din motorsåg?

Ta motorsågskörkortet som bevis på att du har de kunskaper som behövs för att hantera din motorsåg på ett säkert sätt!

A+B körkort - hantering av motorsåg och kapning, trädfällning; planering fällteknik, kvistning.

Pris: 4750 kr för grundkurs A+B då ingår kurs, böcker, en uppkörning och körkort.

(Vi reserverar oss för eventuell förändring av deltagaravgiften!)

Information och anmälan:

SV Väst 010-33 00 900
SV Sjuhärad 033-41 51 99
SV Göteborg 031-707 18 00

**Studieförbundet
Vuxenskolan**